บทความวิชาการ (Academic Article)

ครูสุคนธ์ พุ่มทอง: นักร้องผู้สืบทอดความรู้เพลงร้องสำนักบ้านบาตร

Khru Sukhon Phumthong: A Singer Who Inherited the Singing Knowledge of Ban Bart Music School

คณพล จันทน์หอม / Kanaphon Chanhom
ศาสตราจารย์ ดร. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Professor Dr., Faculty of Law, Chulalongkorn University
kanaphon.c@chula.ac.th
มณรดา ศิลปบรรเลง / Manarada Silapabanleng
อาจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ (พื้นที่วิทยาลัยเพาะช่าง) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
Dr., Poh-Chang Academy of Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin
manarada.sil@rmutr.ac.th

Received: April 14, 2022 **Revised:** June 9, 2022 **Accepted:** August 23, 2022 **Published:** August 31, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอชีวิตและความรู้ของครูสุคนธ์ พุ่มทอง ในฐานะของนักร้องผู้สืบทอดความรู้การขับร้องของสำนักบ้านบาตร สำนักดนตรีที่สืบทอดความรู้ของหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) โดยมีคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เป็นผู้ถ่ายทอดสรรพวิชาการขับร้องให้เป็นอย่างดี ประจักษ์ด้วยกลวิธีการขับร้องของครูสุคนธ์ พุ่มทอง ที่เป็นไปตามแนวทางการขับร้องของสำนักหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อย่างเคร่งครัดอันเกิดจากความศรัทธาในความรู้และความเป็นครูของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ดังปรากฏหลักฐานอยู่ในงานบันทึกเสียงชิ้นประวัติศาสตร์ของเดวิด มอร์ตัน บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าครูสุคนธ์ พุ่มทองเป็นนักร้องหญิงที่เข้ามาเรียนรู้วิชาขับร้องหลังจากที่หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สิ้นชีวิตไปแล้ว ความใกล้ชิดในฐานะศิษย์ของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ทำให้ครูสุคนธ์ พุ่มทองได้เรียนรู้และฝึกหัดงานฝีมือด้านหัตถศิลป์ด้วย สำหรับด้านการขับร้องครูสุคนธ์เป็นนักร้องที่ใช้เสียงธรรมชาติชัดเจนแจ่มใสในการขับร้องเสมอ คุณลักษณะเด่นของท่านคือการจดจำเพลงและองค์ความรู้เกี่ยวกับการขับร้องต่าง ๆ ไว้อย่างแม่นยำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการขับร้องแบบ “ตรงตามเครื่อง” ซึ่งเป็นกระบวนวิธีหนึ่งในการขับร้องตามแนวทางของสำนักหลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ดังปรากฏอย่างชัดเจนในเพลงช้างกินใบไผ่ เถา ที่นำเสนอไว้ ณ บทความนี้ด้วย

คำสำคัญ: ครูสุคนธ์ พุ่มทอง, นักร้อง, สำนักบ้านบาตร, หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)

Abstract

This article presents the life and knowledge of Khru Sukhon Phumthong as a singer who inherited the singing knowledge of Ban Bart, Luang Pradit Phairoh (Sorn Silapabanleng) music school inherited by Khunying Chin Silapabanleng. Khru Sukhon Phumthong strictly used the singing guidelines of Luang Pradit Phairoh (Sorn Silapabanleng) because of her faith in the knowledge and teachership of Khunying Chin Silapabanleng, as evidenced in the historical music recording of David Morton. This article indicates that Khru Sukhon Phumthong is a female singer who came to learn singing after Luang Pradit Phairoh (Sorn Silapabanleng) passed away. The closeness as a student of Khunying Chin Silapabanleng made Khru Sukhon Phumthong learn and practice handicrafts. As for singing, Khru Sukhon is a singer who always uses a natural and clear voice. Her prominent feature is precise memorization and a wide range of vocal knowledge; especially, the way of singing known as "*trong tam khruang*", which is one of the methods of singing following the guidelines of Luang Pradit Phairoh (Sorn Silapabanleng) music school, clearly shown in the *Chang Kin Bai Phai Thao*, also presented in this article.

Keywords: khru Sukhon Phumthong, singer, Ban Bart music school, Luang Pradit Phairoh (Sorn Silapabanleng)

บทนำ

สังคมไทยรับรู้ว่า "บ้านบาตร" เป็นชุมชนช่างหัตถศิลป์ขนาดย่อม สืบสานภูมิปัญญาการตีบาตรพระอยู่ในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ปัจจุบัน คือ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร ขณะที่แวดวงดุริยางคศิลป์รับรู้ว่า ในอดีต ย่านบ้านบาตรนี้ เคยเป็นชุมชนทางดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นักดนตรี นักประพันธ์ และครูที่เสริมกำลังทางศิลปวัฒนธรรมให้ย่านบ้านบาตรในช่วง พ.ศ. 2471 – พ.ศ. 2512 เป็นชุมชนที่มีความพลุกพล่านไปด้วยผู้คนที่มีใจตั้งมั่นทางดนตรีกว่า 37 ปีที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ตลอดจนทายาทและลูกศิษย์ได้สืบสานและสร้างสรรค์งานดนตรีเพื่อรับใช้สังคมในรูปแบบต่าง ๆ ความสำเร็จของนักดนตรีร่วมบ้านประจักษ์ถึง "รางวัลแห่งชีวิต" แสดงถึงความพากเพียรสืบสานงานศิลป์ของแผ่นดินให้ตกทอดต่อไปสู่อนุชนรุ่นหลัง ทำให้คำว่า บ้านบาตรเป็นมากกว่าแหล่งเรียนรู้ในอดีต และได้กลายเป็นแหล่งบ่งชี้องค์ความรู้ทางดนตรีตามแนวทางของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ว่าเป็น "แนวเสียงบ้านบาตร" "เพลงบ้านบาตร" "คนบ้านบาตร" และ "ทางบ้านบาตร"

ผลงานเพลงของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) หลายร้อยเพลงได้รับการสืบทอดด้วยการบรรเลงและศึกษา เช่น อัตลักษณ์การประพันธ์โดยเฉพาะ การตัด – ขยายเพลงจนครบเป็นเพลงเถา และการทำทางเปลี่ยนสำหรับ "ทางเครื่อง" ดังที่ปรากฏในนิพนธ์และวิทยานิพนธ์สาขาดนตรีเกี่ยวกับเพลงของบ้านบาตรเป็นจำนวนมาก ขณะที่การศึกษา "ทางร้อง" ของบ้านบาตร ซึ่งมีหน้าที่สื่อสารเรื่องราวด้วยบทร้องลักษณะต่าง ๆ เพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้แก่เพลงต่าง ๆ กลับมีงานค้นคว้า วิเคราะห์เรียบเรียง และนำเสนอเชิงวิชาการมีอยู่ไม่มากนัก

ทางร้องบ้านบาตร

การขับร้องของบ้านบาตร มิได้มีการค้นคว้าด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ แต่สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้จากภูมิความรู้ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่มีพื้นฐานทางดนตรีจากบิดา ร่วมกับประสบการณ์ในฐานะนักดนตรีในลุ่มแม่น้ำแม่กลอง (ราชบุรี – สมุทรสงคราม) ต่อมาเมื่อเข้ามารับราชการ เป็นนักดนตรีสังกัดวังบูรพาภิรมย์ ในสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังสีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช จึงได้เรียนรู้ดนตรีกับนักดนตรีร่วมสังกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ดนตรีกับ นายแปลก หรือ พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ผู้ที่มีบทบาททางดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) อย่างมาก ทั้งด้านการประพันธ์เพลงทางเครื่องและทางขับร้อง ดังจะพบว่า ผลงานการประพันธ์และวิถีการดำเนินทำนองดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สืบสานความรู้มาจากพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) ส่งผลต่อเพลงดนตรีและวิธีขับร้องของบ้านบาตรเช่นกัน การขับร้องของบ้านบาตรจึงยึดแนวทางแบบโบราณไว้ ทั้งวิธีการออกเสียง การแบ่งคำร้อง และลีลาการขับร้องแบบกระซับ

ต่อมาเมื่อหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้พัฒนาและประพันธ์เพลงขึ้นเองในหลายลักษณะ ทั้งเพลงเพื่อพิธีกรรม เพลงบรรเลง และเพลงรับร้อง จนกระทั่งมีอัตลักษณ์การประพันธ์เป็นของตนเอง มีผลงานเพลงขับกล่อมสังคมจำนวนมาก หนึ่งในรูปแบบการประพันธ์เพลงของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่เป็นอัตลักษณ์ของท่าน คือ “เพลงทางกรอ” เพลงที่ดำเนินทำนองช้า ๆ ห่าง ๆ โดยเสียงดนตรีบรรเลงด้วยความต่อเนื่อง เช่น นกเขาขะแมร์ แสนคำนึง และเขมรพวง เป็นต้น ส่งผลต่อทางและลีลาการขับร้องของเพลงกลุ่มนี้ ซึ่งต้องมีความเลื่อนไหลของทำนองร้องและลีลาการเอื้อนสอดคล้องไปกับความเปลี่ยนแปลงของทำนองดนตรีที่ยืดออก แต่ก็ยังคงยึดหลักการพื้นฐานในการขับร้องที่สืบทอดกันมา คือ การขับร้องอย่างตรงไปตรงมา

เพลงทางกรอของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไม่เพียงแต่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการพัฒนาแนวทางการขับร้องของบ้านบาตรเท่านั้น เพลงกรอ เหล่านี้ยังถูกนำไปพัฒนาและคลี่คลายเป็นเพลงไทยสากลยอดนิยมในเวลาต่อมาอีกด้วย นอกจากเพลงทางกรอแล้ว ยังมีกลุ่มเพลงอื่น ๆ ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่มีการประดิษฐ์ทางร้องไว้อย่างน่าสนใจ ได้แก่ เพลงสำเนียงภาษา เพลงทางเปลี่ยน เพลงละคร และเพลงมอญ ซึ่งเพลงแต่ละประเภทนั้นก็จะมีกระบวนการสร้างสรรค์ทางร้องที่แตกต่างกัน สะท้อนให้เห็นว่า ผลงานการประพันธ์มีอิทธิพลต่อการขยายตัวขององค์ความรู้ด้านการขับร้องของสำนักให้กว้างขวางขึ้น

ผลงานเพลงของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้รับความนิยมขับร้องและบรรเลงกันโดยทั่วไปมาแต่ในอดีต แม้แต่การสิ้นชีวิตลงของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในปี พ.ศ. 2497 ก็มิได้เป็นการสิ้นความนิยมไปด้วย เช่นเดียวกับการขยายพรมแดนความรู้ทางดนตรีของบ้านบาตรเองที่มีทายาทและลูกศิษย์รุ่นใหญ่ เป็นแรงกำลังหลักในการขับเคลื่อนงานดนตรีของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) สืบมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับร้องของบ้านบาตรนั้น มีคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง และนางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง สาคริก) ทายาททั้ง 2 ท่านเป็นกำลังหลักในการสืบทอดความรู้ด้านการขับร้อง ร่วมกับลูกศิษย์ผู้มีชื่อเสียงในแวดวงนักร้องหลายท่าน

ผลงานเพลงที่เกิดขึ้นในบ้านบาตรวาระสุดท้ายของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ที่สืบเนื่องต่อมา คือ กลุ่มเพลงประกอบการแสดงละคร “ผกาวลี” นาฏดนตรีที่เกิดขึ้นช่วงหลังสงครามโลกราวปี พ.ศ. 2488 นับเป็นอีกวาระหนึ่งที่เพลงไทยของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มีการปรับไปสู่รสนิยมใหม่ของสังคม คือการประดิษฐ์เพลงร้องละครเวทีตามสมัยนิยมในเวลานั้น ซึ่งเพลงของผกาวลีนั้นมีความแตกต่างจากคณะละครอื่น ๆ คือ มีการเรียบเรียงเสียงประสานแนวซิมโฟนีตามมาตรฐานสากลร่วมด้วย คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ซึ่งเป็นทั้งผู้ร่วมก่อตั้งคณะละคร จึงมีหน้าที่ในการกำกับดูแลงานทุกส่วน ทั้งการบริหารจัดการ บทละคร ดนตรี รวมทั้งการออกแบบเครื่องแต่งกายด้วย (ศิริมงคล นาฏยกุล, 2555)

ช่วงเวลานี้เองที่เพลงของบ้านบาตรได้รับพัฒนาให้เหมาะสมกับการละคร การนำเพลงเกร็ดสั้น ๆ มาเรียงร้อยเพื่อให้ส่งอารมณ์ของตัวละครและการดำเนินเรื่องนั้น มีการนำเพลงร้องกลุ่มหนึ่งของบ้านบาตรมาปรับให้มีลีลาที่เหมาะการใช้งาน งานดนตรีและขับร้องอย่างใหม่ที่เกิดขึ้นโดยสำนักบ้านบาตรเป็นผลจากความปะทะสังสรรค์ทางดนตรีในวัฒนธรรมไทยและดนตรีตะวันตกเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน อย่างไรก็ตาม งานดนตรีของบ้านบาตรเพื่อพิธีกรรม งานขนบประเพณี ที่ต้องใช้ดนตรีรับส่งร้องก็ยังคงดำเนินเรื่อยมาเช่นกัน

การขับร้องของบ้านบาตรจึงมีร่องรอยการสืบสานความรู้จากพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) เป็นสำคัญ ต่อมาจึงพัฒนาลีลาการขับร้องผันแปรไปตามงานประพันธ์ของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) จนเมื่อทายาทและลูกศิษย์ได้ร่วมกันสืบสานความรู้ต่อมาจึงได้มีการจัดระบบความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การบันทึกบทและทางร้อง การบันทึกเสียง การบูรณาการร่วมกับกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นต้น นับได้ว่าพลวัตการขับร้องของบ้านบาตรมิได้มีหน้าที่สร้างความสมบูรณ์ให้กับดนตรีในฐานะเครื่องมือสื่อสารผ่านถ้อยความบทร้องอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในฐานะของสื่อการสอนทั้งภาษาไทย คุณธรรมและดนตรีอีกด้วย ดังจะพบว่า เพลงขับร้องสำหรับเด็กได้รับการบรรจุอยู่ในบทวิทยุโรงเรียนในช่วงปี พ.ศ. 2501 อีกด้วย (มณรดา ศิลปบรรเลง, 2564)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาณุภัค โมกขศักดิ์ ได้สรุปความรู้เรื่องการขับร้องของบ้านบาตรหรือสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้ในบทความวิจัยเรื่อง “การสืบทอดภูมิปัญญาด้านการขับร้องของสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)” โดยได้จำแนกหลักการขับร้องเพลงไทยที่ครอบคลุมถึงองค์ประกอบและเทคนิคของการขับร้องไว้ทั้งสิ้น 5 ประการ ได้แก่ (1) ดาด หมายถึง ลักษณะการขับร้องที่ไม่มีเทคนิคลีลาพิเศษ (2) ประคบเสียง เทคนิคการขับร้องที่ประคบเสียงให้ไพเราะ (3) ประคบคำ เทคนิคการออกเสียงคำต่าง ๆ ให้ไพเราะ (4) กนกคอ เทคนิคการตกแต่งทำนองโดยการเอื้อน และ (5) ลงทรวง เทคนิคการกระแทกเสียงกลืนลงไปในลำคอจนกระทั่งถึงทรวงอก (ภาณุภัค โมกขศักดิ์, 2558)

การขับร้องของบ้านบาตรนั้นเน้นความกระชับเป็นสำคัญ ด้วยมีแนวคิดว่า การฟังดนตรีนั้นใจความสำคัญอยู่ที่ “ทางเครื่อง” ว่ามีการสอดประสาน ตกแต่งทำนองให้วิจิตรพิสดารอย่างไร การขับร้องจึงมีบทบาทรองคือเป็นเครื่องมือในการเล่าเรื่องด้วยทำนองร้องอย่างฉับไว “ร้องตรง ๆ” เป็นคำจำกัดความที่นักร้องผู้สืบทอดความรู้เพลงร้องบ้านบาตรเข้าใจตรงกันว่า เป็นหลักการเบื้องต้นของการขับร้องของสำนักดนตรีแห่งนี้ การขับร้องให้สอดรับกับทำนองดนตรีด้วยทำนองเอื้อนที่จะมีลีลายืดหรือย้อยจังหวะเฉพาะเพลง ร่วมกับการออกเสียงคำร้องที่คำนึงถึงความถูกต้องของการผันเสียงพยัญชนะและวรรณยุกต์ต่าง ๆ จึงกลายเป็นอัตลักษณ์

สำคัญของทางร้องบ้านบาตร อย่างไรก็ตาม การร้องแบบตรงไปตรงมานั้น ยังได้รักษาลีลาการขับร้องที่สืบสานมาแต่โบราณ อาทิ การครั่น การกระทบ ที่ต้องอาศัยการฝึกฝนไว้อย่างครบถ้วน

คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลงกับบทบาทการส่งต่อความรู้ทางร้องบ้านบาตร

หนังสือเรื่อง “หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มหาดุริยกวีลุ่มเจ้าพระยาแห่งอุษาคเนย์” ได้รวบรวมรายชื่อลูกศิษย์ขับร้องของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้ดังนี้

> *คุณหญิงรามบัณฑิตสิทธิเศรณี (เยี่ยม สุวงศ์) พระพรหมปรีชา (กลิ่น จันทน์เรือง) จมื่นมานิตนเรศ (เฉลิม เศวตนันท์) จันทนา พิจิตรคุรุการ จันทร์ โตวิสุทธิ์ จิ้มลิ้ม กุลตัณฑ์ เจ้าเครือแก้ว ณ เชียงใหม่ แช่มช้อย ดุริยประณีต เชื้อ นักร้อง ท้วม ประสิทธิกุล ทองดี ศุณะมาลัย ประชิต ขำประเสริฐ ละม่อม อิศรางกูร (เพลงละคร) อุ่น บัวเอี่ยม ศรีนาฏ เสริมศิริ ทองสุข กลีบชื่น บรรเลง สาคริก ฟ้อย ทองอิ่ม ศิริกุล (นักดนตรี) วรบุตร สำเภา (ตลาดเสาชิงช้า) แสวง วิเศษสุด สุคนธ์ พุ่มทอง และละม่อม บูรณพิมพ์* (อานันท์ นาคคง และอัษฎาวุธ สาคริก, 2547, น. 264)

รายนามข้างต้นทำให้ทราบได้ว่า นักร้องผู้สืบทอดความรู้จากบ้านบาตรนั้น ในเวลาต่อมา หลายท่านกลายเป็นนักร้องและครูขับร้องผู้วางแนวทางการขับร้องเพลงไทยให้แก่ผู้สนใจด้านการขับร้องและสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ทายาทคนโตของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ผู้สืบสานปณิธานทางดนตรีของบิดาสืบต่อมาจนวาระสุดท้ายของชีวิต เป็นถ้อยความที่อธิบายถึงหน้าที่ของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ที่มีหลายบทบาท ประจักษ์ด้วยผลงานที่ตกทอดไว้ให้คนรุ่นต่อๆ มาได้เรียนรู้ ทั้งการบันทึกโน้ตเพลงจำนวนมากของบิดา ที่ชำระและรวบรวมตีพิมพ์ เผยแพร่อย่างเป็นวิชาการ การถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สนใจ ท่านเป็นผู้ก่อตั้งวงดนตรีของคุรุสภา เป็นกรรมการจัดทำบทวิทยุโรงเรียน ก่อตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์และดนตรีผกาวลี และก่อตั้งมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในปี พ.ศ. 2509 ทั้งยังเป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้งวงดนตรีโรงเรียนวัดบวรนิเวศ ซึ่งศิษย์จากวงนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นดนตรีไทยระดับมัธยมศึกษาที่มีฝีมือดี ได้รับรางวัลในการบรรเลงดนตรีไทยอยู่เป็นประจำในช่วงเวลาหนึ่ง (มาลินี สาคริก และคณะ, 2549)

ในด้านการสืบทอดความรู้เพลงขับร้องของบ้านบาตรของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง นั้น ท่านไม่เพียงแต่เป็นคลังความรู้ทางขับร้องของบ้านบาตรเช่นเดียวกับอาจารย์บรรเลง และลูกศิษย์อีกหลายท่าน แต่คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ยังได้ใช้ความสามารถทางภาษาในการตกแต่งบทร้อง บรรจุคำร้องและประพันธ์บทร้องอีกด้วย การสืบสานเพลงร้องของบ้านบาตรนั้นมีลักษณะเด่นสำคัญประการหนึ่ง คือ ให้ความสำคัญกับความถูกต้องและครบถ้วนของกระบวนเพลง ภาพการทบทวน และแลกเปลี่ยนความรู้เพลงร้องของคนร่วมสำนักจึงเป็นความปกติที่เกิดขึ้นในบ้านอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทบทวนเพลงร้องของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ครูจันทนา พิจิตรคุรุการ และนางมหาเทพกษัตรสมุห (บรรเลง สาคริก) จนเป็นแนวคิดในการส่งต่อความรู้ของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลงด้วย

ตามที่ภารกิจทางดนตรีของท่านที่มีมากมาย เมื่อมีลูกศิษย์สนใจในการเรียนขับร้อง ไม่เพียงจะยินดีสละเวลาในการถ่ายทอดความรู้ให้อย่างเต็มที่เท่านั้น เมื่อท่านถ่ายทอดความรู้ให้จนหมดสิ้นแล้ว ยังได้

แนะนำและฝากฝังให้ลูกศิษย์ไปศึกษาเพลงสำคัญของบ้านบาตรเพิ่มเติมจากนักร้องท่านอื่น ๆ เช่น นางมหาเทพกษัตรสมุท (บรรเลง สาคริก) ครูจันทนา พิจิตรคุรุการ ครูประชิต ขำประเสริฐ ครูอุ่น บัวเอี่ยม เป็นต้น นับได้ว่า คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับการสงวนรักษาไว้ซึ่งความรู้ทางดนตรีและคีตศิลป์

คุณลักษณะของความเป็นครูโดยแท้ข้างต้นนี้เองทำให้คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง มีลูกศิษย์ทางดนตรีและการขับร้องจำนวนมาก ลูกศิษย์ด้านการขับร้องที่มีโอกาสได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างใกล้ชิดและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในแวดวงวิชาการและดนตรี อาทิ รองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถาวร สิกขโกศล ดร.เพ็ญนี (กันตะวงษ์) แนรอท อาจารย์ศิริกุล วรบุตร รวมทั้งครูสุคนธ์ พุ่มทอง ชื่อนักร้องที่ปรากฏบันทึกไว้ว่าเป็นผู้สืบทอดความรู้ด้านการขับร้องตามแนวทางบ้านบาตรไว้มากที่สุดผู้หนึ่ง ด้วยเพราะได้รับถ่ายทอดความรู้ด้านการขับร้องจากคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ที่อยู่ในความทรงจำของผู้คนร่วมบ้านบาตร แต่ยังไม่เคยปรากฏการเรียบเรียงและกล่าวถึงในรูปแบบของงานเขียนทางวิชาการมาก่อน

ชีวิตและความรู้ของครูสุคนธ์ พุ่มทอง

ภาพที่ 1 *ครูสุคนธ์ พุ่มทอง*

หมายเหตุ. โดย คณพล จันทน์หอม, 2565.

ครูสุคนธ์ พุ่มทอง เกิดที่อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ร่ำเรียนวิชาสามัญและเรียนวิชาดนตรีไทยจากบิดา เมื่อบิดาเห็นว่าครูสุคนธ์มีแววจะเป็นนักร้องที่ดีต่อไปได้ จึงนำไปฝากเรียนร้องเพลงกับครูศุข นักดนตรีนักดนตรีผู้มีชื่อเสียงแห่งลุ่มน้ำแม่กลอง เมื่อได้เรียนร่ำพอสมควรแล้ว ครูถม เจริญผล ซึ่งเป็นศิษย์คนหนึ่งที่ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) รักมากได้นำมาฝากให้เรียนร้องเพลงกับคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 เรียนวิชาขับร้องและวิชางานประดิษฐ์โดยเฉพาะการเย็บปักถักร้อยชุดละครและอื่น ๆ อย่างใกล้ชิด ในระหว่างนั้นก็ได้ทำงานเป็นครูสอนขับร้องที่โรงเรียนราชินีบนด้วย จนกระทั่งลาออกในปี พ.ศ. 2543 เพื่อกลับภูมิลำเนา ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายจนวาระสุดท้าย ท่านเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2562

เนื้อเสียงทุ้มและกว้าง สามารถใช้เสียงสูงและต่ำได้อย่างมีคุณภาพ หรือที่เรียกว่า “เสียงโต” เป็นลักษณะเด่นของเนื้อเสียงครูสุคนธ์ พุ่มทองซึ่งแตกต่างจากนักร้องของบ้านบาตรท่านอื่น ๆ ที่มีเสียงแหลมสูง ท่านเป็นผู้ที่มีความจำเป็นเลิศ ทั้งการจดจำบทร้องและทำนองร้องของบ้านบาตร เนื่องจากได้รับการถ่ายทอดเพลงจากคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ไว้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเพลงที่ครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ประพันธ์ขึ้น ทั้งเพลงที่มีผู้นิยมบรรเลงที่เรียกว่า “เพลงตลาด” และเพลงที่ขับร้องและบรรเลงเฉพาะศิษย์ในสำนักที่เรียกว่า “เพลงเก็บ”

แนวทางการขับร้องของครูสุคนธ์ พุ่มทอง ด้านการเอื้อนให้ความสำคัญกับการยืดระดับเสียงและทำนองเอื้อนที่ตรงตามทำนองดนตรีเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับการด้านการออกเสียงคำร้องที่มีการประดิษฐ์คำด้วยการปั้นคำหรือผันเสียงคำไม่มากนัก ให้ความสำคัญกับความถูกต้องของตัวสะกด วรรณยุกต์ ควบกล้ำที่เป็นหลักการพื้นฐานภาษาไทยที่ส่งผลให้ลีลาการขับร้องจึงมีลักษณะตรงไปตรงมาในท่วงทำนองร้องเป็นไปอย่างกระชับ

วิธีการเรียนการสอนขับร้องที่ครูสุคนธ์ พุ่มทอง ได้รับการสืบทอดมาก็คือ การเรียนแบบร้องวรรคต่อวรรค หมายถึง การที่ครูร้องนำให้ฟังครั้งหนึ่ง แล้วให้ศิษย์ร้องตาม จนศิษย์ร้องได้ จึงจะร้องวรรคต่อไปให้ฟังแล้วทำตาม บางครั้งมีเวลาจำกัด ครูก็จะร้องอัดเสียงใส่แถบบันทึกเสียงแล้วให้ศิษย์ไปฟังและร้องตาม เมื่อร้องได้แล้วก็จะกลับมาร้องให้ครูฟังเพื่อปรับแก้ให้ถูกต้องอีกครั้ง การเรียนวิธีนี้เป็นการประหยัดเวลาทั้งผู้เรียนและผู้สอน ผู้เรียนก็สามารถต่อเพลงได้ในทุกเวลาที่โอกาสอำนวย ส่วนครูก็สามารถถ่ายทอดให้ศิษย์ได้คราวละมาก ๆ ครูสุคนธ์ เล่าเกร็ดอันเป็นคุณวิเศษของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ว่าท่านเป็นแบบอย่างของความเพียรโดยแท้จริง เวลาที่คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ต่อเพลงให้ ปากก็ร้องไปด้วย ส่วนมือของท่านก็เย็บปักถักร้อยหรือทำอย่างอื่นไปด้วยเสมอ

ครั้งหนึ่งคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ได้รวบรวมบรรดาลูกศิษย์ของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มาบันทึกเสียงเพลงของครูหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาดนตรีไทยในกาลภายหน้า โดยมี David Morton นักมานุษยวิทยาดนตรีชาวอเมริกัน ที่เคยเดินทางเข้ามาศึกษาเรื่องดนตรีไทยและบันทึกเสียงต่าง ๆ ของสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ไว้ในปี พ.ศ. 2502 เพื่อเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง “THE TRADITIONAL MUSIC OF THAILAND” และภายหลังได้เดินทางมาบันทึกเสียงอีกครั้งในปี พ.ศ. 2502 อันเป็นปีสุดท้ายก่อนการรื้อถอนบ้านบาตร ซึ่งเสียงขับร้องของครูสุคนธ์ พุ่มทอง นั้นได้ถูกบันทึกไว้ในปี พ.ศ. 2512 จำนวนมาก

การบันทึกเสียงครั้งประวัติศาสตร์ครั้งดังกล่าว มีครูดนตรีไทยซึ่งเป็นศิษย์ของสำนักบ้านบาตรมาร่วมขับร้องและบรรเลงกันเป็นจำนวนมาก ครูสุคนธ์ พุ่มทอง ได้เคยบอกเล่าความทรงจำเกี่ยวกับการบันทึกเสียงครั้งนั้นไว้ว่า ในการบันทึกเสียงครั้งนั้นจะเริ่มบันทึกหลังจากที่แสดงละครจบแล้ว เมื่อรับประทานอาหารเสร็จ คือ ประมาณ 23.00 น. ก็เริ่มบันทึกเสียงเพลงแรกเรื่อยไปจนฟ้าสาง แล้วนักดนตรีทุกคนก็แยกย้ายไปทำงานประจำของตน ตกเย็นก็กลับมาแสดงละครและบันทึกเสียงอีก ทำอยู่อย่างนี้จนกระทั่งการบันทึกเสียงสำเร็จบริบูรณ์

แม้ว่าตลอดชีวิตของครูสุคนธ์ พุ่มทอง จะไม่ได้มีการถ่ายทอดความรู้ขับร้องไว้ให้ลูกศิษย์มากนัก มีเพียงการถ่ายทอดความรู้ในระบบการศึกษาที่โรงเรียนราชินี และการถ่ายทอดความรู้ให้ลูกศิษย์ที่สนใจ

ติดตามไปขอความรู้ ต่อเพลงกับครูที่บ้านในจังหวัดสมุทรสงครามแบบเฉพาะกาล แต่มีหลักฐานงานบันทึกเสียงของ David Morton ในปี พ.ศ. 2512 หลักฐานประวัติศาสตร์การบันทึกเสียงในบ้านนักดนตรีไทยครั้งใหญ่ที่สุด ซึ่งปัจจุบัน ได้เก็บรักษาไว้อย่างดีที่ UCLA Ethnomusicology Archive โดยได้แปลงสัญญานเสียงอนาล็อคมาเป็นดิจิตอล และสำเนาเสียงบันทึกเหล่านั้นมอบไว้ให้กับมูลนิธิหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งสามารถรับฟังเสียงบันทึกได้ที่ Link http://bitly.ws/sKTi นับได้ว่าเป็นมรดกความรู้การขับร้องของครูสุคนธ์ พุ่มทอง ชิ้นสำคัญที่น่าภูมิใจและควรค่าแก่การศึกษาต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 2 *สมุดบันทึกรายการบันทึกเสียงของเดวิด มอร์ตัน*

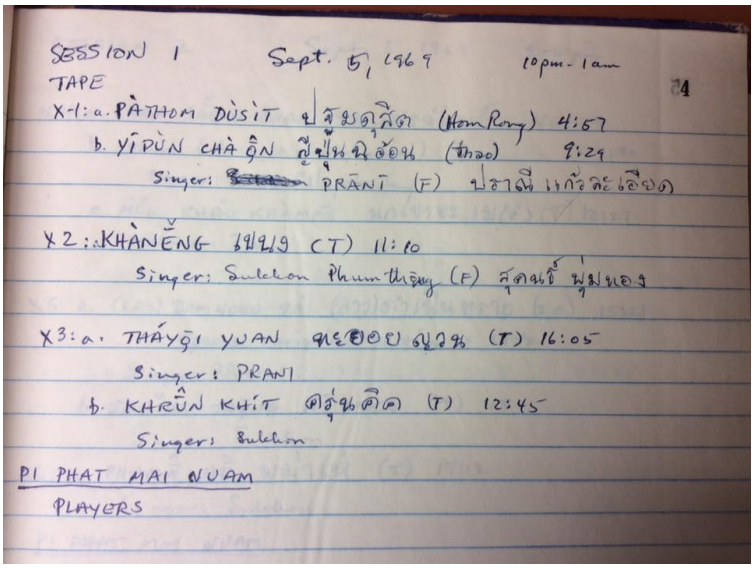

หมายเหตุ. โดย คณพล จันทน์หอม, 2565.

ผลงานบันทึกเสียงของครูสุคนธ์ พุ่มทอง ได้รับการบันทึกไว้หลายเพลงและในหลายวาระด้วยกัน เช่น เพลงเขมรภูมิประสาท สามชั้น เพลงปฐมดุสิต สามชั้น เพลงนางเยื้อง สามชั้น เพลงดาวจระเข้ สี่ชั้น และเพลงช้างกินใบไผ่ เถา เป็นต้น เพื่อเป็นการยืนยันความรู้เพลงร้องของบ้านบาตรผ่านบทความฉบับนี้ ผู้เขียนจึงขอนำบทร้อง พร้อมทำนองร้อง เพลงช้างกินใบไผ่ เถา เพลงทางกรอ หน้าทับปรบไก่ ที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้ประพันธ์ขึ้นเป็นเพลงเถาคู่กับเพลงช้างแกว่งงวง เมื่อปี พ.ศ. 2472 ภายหลังคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ได้ประพันธ์คำร้องและทางขับร้องขึ้น โดยมีสาระเกี่ยวกับช้างเป็นสำคัญ

บทร้องและทำนองขับร้องเพลงช้างกินใบไผ่ เถา ที่ผู้เขียนได้นำเสนอในบทความนี้เป็นบทและทำนองขับร้องที่ผู้เขียนได้รับการถ่ายทอดจากครูสุคนธ์ พุ่มทอง ร่วมกับหลักฐานจากงานบันทึกเสียงของเสียงเดวิด มอร์ตันที่บันทึกเสียงขับร้องของครูสุคนธ์ พุ่มทอง บรรเลงรับ – ส่งด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวม ควบคุมโดยคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2512 นับเป็นข้อมูลบันทึกเสียงการบรรเลงและขับร้องเพลงช้างกินใบไผ่ เถา ที่เป็นต้นฉบับ เพราะในเวลาต่อมาก็ไม่ปรากฏว่ามีการนำเพลงช้างกินใบไผ่ เถา มาบันทึกหรือบรรเลงและขับร้องอีกเลย จนกระทั่งวงกอไผ่ วงดนตรีไทยร่วมสมัยที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกัน

ของกลุ่มคนที่สนใจด้านดนตรีนำมาบรรเลงและบันทึกเสียงอีกครั้งราวปี พ.ศ. 2545 ขับร้องโดยอาจารย์ณัฐวิภา มูลธรรมเกณฑ์

ปัจจุบัน เพลงช้างกินใบไผ่ เถา ได้รับความสนใจในการนำมาศึกษาโครงสร้างการประพันธ์ ถ่ายทอดขับร้องและบรรเลงมากขึ้น ด้วยเป็นเพลงไพเราะ มีบทร้องที่สะท้อนตัวเพลงอย่างตรงไปตรงมา อย่างไรก็ตาม บทร้องและการดำเนินทำนองร้องที่ปรากฏในบทความฉบับนี้ อาจไม่ตรงกับบทร้องและทำนองร้องเพลงช้างกินใบไผ่ เถา ที่ขับร้องกันโดยทั่วไปในปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาสืบไปภายหน้า ผู้เขียนจึงได้นำเสนอบทร้องและทางขับร้องที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูสุคนธ์ พุ่มทอง ผู้เป็นนักร้องต้นฉบับของเพลงช้างกินใบไผ่ เถา ดังนี้

บทร้องเพลงช้างกินใบไผ่ เถา

สามชั้น เที่ยวแรก

ช้างเอย ช้างป่า ท่วงท่า สง่า แข็งขัน
หัวหน้า คุมพรรค รักกัน ท่องใน ไพรวัน หากิน

สามชั้น เที่ยวกลับ

ลูกอ่อน แม่ต้อน ระวังรอย เดินต้อย ตามติด นิจสิน
เลาะธาร ห้วยละหาน น้ำริน เป็นอาจิณ ดื่มดำ สำราญใจ

สองชั้น เที่ยวแรก

พุ่มพฤกษ์ ผลิดอก ออกช่อ กิ่งไผ่ ไกวล่อ ช้างสาร

สองชั้น เที่ยวกลับ

ใบระบัด ระดะ ตระการ พลายป้อนพัง ด้วยสำราญ ระรื่นใจ

ชั้นเดียว เที่ยวแรก

บริสุทธิ์ งามล้ำ น้ำจิต ถึงแม้ แรงฤทธิ์ ยิ่งใหญ่

ชั้นเดียว เที่ยวกลับ

อยู่เย็น ไม่เป็น ศัตรูใคร บรรดาสัตว์ ในไพร สุขสราญ

ทำนองร้องเพลงช้างกินใบไผ่ เถา

สามชั้น ท่อน1

		ช้าง	อือ เอย			ช้าง	อือ ป่า
		- - - ซ	- ม - ม	_ _ _ _	_ _ _ _	- - - ซ	- ม - ร

อือ	ท่วง	อื่อ อืออื้อ	ฮึ อือ อืออื่อ ท่า	อือ	ฮืออือ		ส ง่า
- - - ม	- - ซ ม	- ม - ซล	ด ล ซม ซ	- - - ม	- ลซ - -	_ _ _ _	- - ม ด

ฮืออือ		เอ่อ	เฮอะเออ		เออ	ฮึ เออ	เงอเออ เฮอเอิง เงย
- - - มร	_ _ _ _	- - - ด	- - - มร	_ _ _ _	- - - ดำ	- - รำ ดำ	ท ล ทล ล

	ฮึ เออ	เฮ้อ	เออะเอ่อ เอ๊อ	ฮึ เออ	เออ เฮอะเอย	แข็ง	ฮึ๊ ขัน
_ _ _ _	- - ดำ ซ	- - - ล	- ซม - ซล	- - ดำ ล	- ซ - ลซ	- - - ม	- ซ - ม

ฮึ๊ อือ	ฮืออือ	หัว	ฮึ๊ หน้า	อืออื๊อ		คุม	พรรค
- ซ - ร	- มร - -	- - - ม	- ซ - ด	- - - รม	_ _ _ _	- - - ม	- - - ซ

อือ เออ	ฮึ๊ เออ	เฮอะเออ เอ่อ	เอย			รัก	อือ กัน
- ม - ล	- - ดำ ซ	- ลซ - ม	- - - ซ	_ _ _ _	_ _ _ _	- - - ซ	- ร - ร

		ท่อง	อื่อ อืออื้อใน		ไพร	ฮื่อ	อือ อื่อ วัน
_ _ _ _	_ _ _ _	- - - ซ	- ด รม ม	_ _ _ _	- - - ร	- - - ม	ร ด - ด

ฮื่อ	อืออื่อ เออ	เฮ้อ เออะเอ่อ เอ๊อ	เอ่อ เอย		ฮึ๊	หา	ฮึ๊ กิน
- - - ร	- ดล - ล	- ล ซม ซล	- รำดำ - รำ	_ _ _ _	- - - ซำ	- - - ร	- ซ - ร

ฮื่อ อืออื่อ	
- ม – รด	

สามชั้น ท่อน 2

ลูก	อ่อน	แม่	ต้อน	ออ้อ		ระวัง	รอย
- - ซ ด	- - ร ม	- - - ม	- รด - ด	- - - รม	_ _ _ _	- - - รร	- - - ร

	เดิน	ฮึ อือ	ออือื่อ ต้อย	อือ	ฮือือ	ตาม	ติด
_ _ _ _	- - - ล	- - ดำ ล	- ซม - ซ	- ม - ซ	- ลซ - -	- - - รม	- - - ด

ฮือือ		เอ่อ	เฮอะเออ		เออ	ฮีเออ	เงอ เออ เฮอเอิง เงย
- - - มร	_ _ _ _	- - - ด	- - - มร	_ _ _ _	- - - ดำ	- - - รำดำ	ท ล ทล ล

	ฮึ เออ	เฮ้อ	เออะเอ่อ เอ๊อ	ฮึ เออ	เออ เฮอะเอย	นิจ	(จะ) สิน
_ _ _ _	- - ดำ ซ	- - - ล	- ซม - ซล	- - ดำ ล	- ซ - ลซ	- - - ซ	- ม - ม

ฮึ อือ	ฮือือ	เลาะ	อือ ธาร			ห้วย	ละหาน
- ซ - ร	- มร - -	- - - ซ	- ม - ม	_ _ _ _	_ _ _ _	- - ม รด	- - ม ม

ฮึ อือ เอ๊อ	ฮึ เออ	เฮอะเออ เอ่อ	เฮอะเออ			น้ำ	อือ ริน
ซ ม - ล	- - ดำ ซ	- ลซ - ม	- - - ลซ	_ _ _ _	_ _ _ _	- - - ซ	- ร - ร

		เป็น	อาจิณ		ดื่ม	อือ ฮื่อ	ออือื่อ ดำ
_ _ _ _	_ _ _ _	- - - ม	- - ม ม	_ _ _ _	- - - ด	- - ร ม	- รด - ด

อือ ฮื่อ	ออือื่อ เออ	เฮ้อ เออะเอ่อ เอ๊อ	เอ่อ เอย		ฮื๊	สำ ราญ	ใจ
- - ด ร	- ดล - ล	- ล ซม ซล	- รำ - รำ	_ _ _ _	- - - ซำ	- ร ซ ร	- - - ร

ฮื่อ ออือื่อ
- ม - รด

สองชั้น ท่อน 1

		พุ่ม	อื่ออือพฤกษ์	อือ	ฮืออือ	ผลิ	อือ ดอก
		- - - ซด	- รม - ซ	- - - ม	- ฟม - -	- - - ร	- ม - ร

อือ	เออ	เฮอะเออ ฮึ เออ	เฮ้อ เออะเอิง เง้อ	เออะเอ่อ ฮึ เออ	เออะเอ่อ เออะเอ๊ย	ออก	ซ่อ
- ม - -	- - - ร	- มร ซ ร	- ม รด ร	- ดล ดำ ล	- ซม - ซล	- - - ด	- - - ร

อือ ฮืออือ		กิ่ง	อือ ไผ่	อือ	ไกว	ล่อ	ฮืออือ
- ด - มร	_ _ _ _	- - ร ม	- ม - ร	- - - ม	- - - ร	- - - ด	- - - มร

เออ	ฮึ เออ	เฮอะเออ ฮึ เออ	เฮ้อ เออะเอิง เฮ่อ	เออะเอย ฮึ เออ	เออ เฮอะเออ เอ๊ย	ช้าง	อื่อ สาร
- - - ม	- - ซ ร	- มร ซ ร	- ม รด ร	- ดล ดำ ล	- ซ ลซ ดำ	- - - รม	- ด - ร

ฮึ อื่	ฮื้อ ออื่อ
- - ซ ร	- ม - รด

สองชั้น ท่อน 2

		ใบ	ระ บัด	อือ ฮืออือ		ระ	อือ ดะ
		- - - ม	- - ม ร	- ม - ฟม	- - - -	- - - ซ	- ม - ร

อือ	เออ	เฮอะเออ ฮึ เออ	เฮ้อ เออะเอิง เง้อ	เออะเอ่อ ฮึ เออ	เออะเอ่อ เออะเอ๊ย	ตระ	การ
- ม - -	- - - ร	- มร ซ ร	- ม รด ร	- ดล ดำ ล	- ซม - ซล	- - - ด	- - - ร

		พลายป้อน	พัง			ด้วย	สำ ราญ
- - - -	- - - -	- - ม ม	- รด - ม	- - - -	- - - -	- - ม รด	- - รซ ร

เออ	ฮึ เออ	เฮอะเออ ฮึ เออ	เฮ้อ เออะเอิง เฮ่อ	เออะเอย ฮึ เออ	เออ เฮอะเออ เอ๊ย	ระ รื่น	ใจ
- - - ม	- - ซ ร	- มร ซ ร	- ม รด ร	- ดล ดำ ล	- ซ ลซ ดำ	- - ร รด	- - - ร

ฮื้อ ออื่อ
- ม - รด

ชั้นเดียว ท่อน 1

บ	ริ สุทธิ์	งาม	ล้ำ	อือ		น้ำ	จิต
- - - ม	- ม - ร	- - - ม	- - - ซ	- - - ม	_ _ _ _	- - - มซ	- - - ด

ถึง	แม้	แรง	ฤทธิ์ อือ	เออ ฮึ เออ	เฮ่อ เออะเออ เง้อ	เออเอ่ย ยิ่ง	ใหญ่
- - - มซ	- - - มซ	- ด - ร	- ม - ร	- ม ซ ร	- ม รด ร	- ดล - รด	- - - ด

อือ ฮื่อ	อืออื่อ
- - ร ม	- รด - -

ชั้นเดียว ท่อน 2

อยู่	เย็น	ไม่	เป็น	อือ		ศัตรู	ใคร
- - - รม	- - - ม	- - - ซด	- - - ม	- ม - -	_ _ _ _	- - ด ร	- - - ร

บรร ดา	สัตว์	อือ ใน	ไพร	เออ ฮึ เออ	เฮ่อ เออะเออ เง้อ	เออเอ่ย สุข	สราญ
- - ม ม	- - - ร	- ม - ร	- ร - -	- ม ซ ร	- ม รด ร	- ดล - ด	- - ร ร

ฮื้อ อืออื่อ
- ม - รด

ทำนองร้องและลีลาการขับร้องของครูสุคนธ์ พุ่มทองที่ถูกบันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียงเพลงช้างกินใบไผ่ เถา ชี้ให้เห็นว่า วิธีการขับร้องของครูสุคนธ์ พุ่มทองมีลักษณะกระชับตั้งแต่ในอัตราจังหวะสามชั้น การออกเสียงคำร้องที่ปรากฏในเพลงช้างกินใบไผ่ เถา ตลอดทั้งเพลงตรงตามพื้นฐานการออกเสียงคำในภาษาไทย มีทำนองหลักของดนตรีเป็นแนวทางในการเอื้อนเสียงและออกเสียงคำร้อง โดยมิได้มีการผันคำหรือประดิษฐ์ตกแต่งทั้งคำร้องและทำนองเอื้อนมากมายนัก มีเพียงการผันเสียงท้ายคำร้องเพื่อให้คำร้องนั้นออกเสียงได้ตรงตามหลักการออกเสียงคำไทยตลอดทั้งเพลง ดังจะพบว่า การถอดทำนองขับร้องข้างต้นนี้มีการใช้สัญลักษณ์ในการเชื่อมเสียงหรือเชื่อมเอื้อนไม่มากนัก ซึ่งลักษณะการขับร้องดังกล่าวนี้เป็นอัตลักษณ์การขับร้องประการหนึ่งของสำนักบ้านบาตร ที่สะท้อนผ่านลีลาขับร้องของครูสุคนธ์ พุ่มทองที่ถูกบันทึกไว้กว่า 50 ปีมาแล้วได้อย่างชัดเจน

สรุปและอภิปราย

ครูสุคนธ์ พุ่มทอง เป็นหนึ่งในนักร้องสำคัญที่สืบทอดความรู้จากบ้านบาตร สำนักดนตรีที่มีหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) เป็นศูนย์กลางความรู้ แม้ว่าครูสุคนธ์ได้เรียนรู้การขับร้องภายหลังจากที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ได้สิ้นชีวิตไปแล้ว แต่ท่านก็ได้รับการถ่ายทอดความรู้อย่างเข้มข้นจากคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ทายาทผู้สานเจตนารมณ์ทางดนตรีของบิดา การเป็นศิษย์ใกล้ชิดของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ทำให้ครูสุคนธ์มีความรู้ทั้งด้านการขับร้องและงานปักเครื่องละครเป็นอย่างดี และได้ใช้วิชาความรู้ที่สั่งสมในบ้านบาตรปฏิบัติงานเป็นครูขับร้องที่โรงเรียนราชินีบนในระยะเวลาหนึ่ง

กลวิธีการขับร้องของครูสุคนธ์ที่มีลักษณะที่เรียกว่า “ตรงตามเครื่อง” เป็นหนึ่งในลักษณะเด่นของกลวิธีการขับร้องของสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) แม้ว่า คุณลักษณะของเสียงของท่านจะแตกต่างจากความนิยมแบบดั้งเดิมก็ตาม สิ่งที่ทดแทนและมีคุณูปการยิ่งต่อความรู้ด้านการขับร้องของบ้านบาตรอย่างยิ่ง คือ การสงวนรักษาแนวทางขับร้องไว้อย่างเคร่งครัด อันเกิดจากความศรัทธาในความรู้และความเมตตาของคุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง ทำให้ครูสุคนธ์เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่สามารถจดจำบทและทำนองการขับร้องเพลงต่าง ๆ ของบ้านบาตรได้อย่างแม่นยำ สามารถขับร้องเพลงต่าง ๆ ของสำนักดนตรีแห่งนี้ได้ทุกเพลง

แม้ว่า การกล่าวถึงครูสุคนธ์ พุ่มทอง ในแวดวงขับร้องจะปรากฏไม่แพร่หลายเท่าใดนัก แต่ผลงานเชิงประจักษ์ของท่านที่เกิดขึ้นในอดีตกลับได้ถูกบันทึกไว้เพื่อเป็นหลักฐานทางการศึกษาทางดุริยางควิทยาชิ้นสำคัญของโลก คือ งานบันทึกของศาสตราจารย์ ดร.เดวิด มอร์ตัน ในปี พ.ศ. 2512 สื่อบันทึกเสียงจำนวนหลายเพลงที่บันทึกเสียงและนาม “สุคนธ์ พุ่มทอง” นักร้องของบ้านบาตรคนนี้ที่สะท้อนองค์ความรู้ความชำนาญด้านการขับร้องของครูสุคนธ์ได้อย่างไม่มีเงื่อนไข

รายการอ้างอิง

ภาณุภัค โมกขศักดิ์. (2558). การสืบทอดภูมิปัญญาด้านการขับร้องเพลงไทยของสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง). *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, *22*(1), 181 – 206. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/52023/43103

มณรดา ศิลปบรรเลง. (2564). *องค์ความรู้ด้านการขับร้องของสำนักหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)*. [รายงานการวิจัย]. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

มาลินี สาคริก และคณะ. (2549). *งานช้างเพื่อแผ่นดินครูชิ้น 100ปี*. ปิ่นเกล้าการพิมพ์.

ศิริมงคล นาฏยกุล. (2555). *ผกาวลี ตำนานละครเวทีของไทย*. อินทนิล.

อานันท์ นาคคง และอัษฎาวุธ สาคริก. (2547). *หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มหาดุริยกวีลุ่มเจ้าพระยาแห่งอุษาคเนย์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). มติชน.